

EUROPEISKA UNIONENS STADGA OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA

i Finland

// [N]ationella myndigheter, som rättsväsendet och brottsbekämpande myndigheter och förvaltningar, är **mycket viktiga** för att ge konkret verkan åt de rättigheter och friheter som fastställs i stadgan”.

Europaparlamentet (2015), Resolution över situationen för de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen (2013–2014) (2014/2254(INI)), Strasbourg den 8 september 2015, skäl P.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna är Europeiska unionens regelverk för mänskliga rättigheter. Den består av 50 artiklar med materiella rättigheter och principer, samt fyra artiklar med allmänna bestämmelser. EU:s medlemsländer är skyldiga att respektera dessa rättigheter och iakttä stadgans principer när de agerar inom ramen för bindande EU-lagstiftning. I de fall stadgans bestämmelser är tillräckligt precisa och ovillkorliga kan de ha en direkt effekt på nationell nivå – exempelvis i nationella domstolar. De bestämmelser i stadgan som är "principiella" kan bara åberopas inför domstol om de har genomförts genom lagstiftningsakter eller verkställighetsakter.

Medlemsstaterna har en uttrycklig skyldighet att främja tillämpningen av stadgan. Detta landspecifika faktablad är ett led i denna strävan och innehåller exempel på hur stadgan används samt belyser det mervärde den tillför.

EU-stadgan som skyldighet – när är finska myndigheter skyldiga att tillämpa den?

- ★ Eftersom EU-lagstiftningen till övervägande del genomförs på nationell nivå är EU-systemet beroende av nationella domstolar, parlamentsledamöter, regeringstjänstemän och jurister, som är stadgans viktigaste agenter.
- ★ EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna riktar sig främst till själva EU. Den är bindande för medlemsländerna "endast när dessa tillämpar unionsrätten" (artikel 51 i stadgan). En betydande del av den nationella lagstiftningen och det nationella beslutsfattandet påverkas dock direkt eller indirekt av EU-lagstiftningen. Närhelst ett lagstiftningsärende, ett rättsligt ärende eller en faktisk situation faller inom den bindande EU-lagstiftningens räckvidd är EU-stadgan tillämplig och kan användas av eller åberopas inför nationella myndigheter.
- ★ Det är inte alltid lätt att fastställa gränserna för stadgans tillämpningsområde. Frågan om huruvida stadgan är tillämplig är central för en korrekt tillämpning av EU-lagstiftningen. I FRA:s handbok *Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level* finns viss vägledning i frågan.

Hur används stadgan i Finland?

Alla EU:s medlemsländer tillämpar EU-stadgan – men inte alltid till dess fulla potential. Ibland hänvisas det till stadgan i samband med kommande lagstiftning eller debatter i parlamenten. Nationella myndigheter och domstolar hänvisar också ibland till stadgan i sina beslut och domar. Nedan följer några exempel från Finland:

★ Statlig politik: 2016 års memorandum

År 2016 publicerade justitieministeriet ett memorandum om tolkning och tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (dokument OM 1/469/2016). Detta memorandum är avsett att ge praktiskt stöd till finska tjänstemän i EU-lagstiftningsarbetet och det nationella lagstiftningsarbetet, i synnerhet när det gäller frågor som rör tillämpningen av grundläggande rättigheter inom EU-lagstiftningen. Memorandumet syftar till att ge praktisk hjälp för att identifiera situationer där EU-stadgan är tillämplig och förstå hur den skiljer sig från andra instrument för grundläggande och mänskliga rättigheter, i synnerhet Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och nationella konstitutionella rättigheter.

★ Riksdagsdebatt: Betona EU-stadgans betydelse

I ett allmänt uttalande om stadgans betydelse av ordföranden i grundlagsutskottet i riksdagen angavs följande:

”Europeiska unionens betydelse som aktör på området grundläggande och mänskliga rättigheter har ökat, och EU-lagstiftningen har en betydande inverkan på förverkligandet av rättigheter på nationell nivå. EU:s normer avseende grundläggande rättigheter måste införas på ett tydligare sätt i nationella myndigheters och domstolars arbete, och det finns ett behov av att öka medvetenheten om innehållet i rättigheter och principer som skyddas av stadgan om de grundläggande rättigheterna och det sätt på vilket dessa rättigheter och principer ska tillämpas. Detta var stora utskottets ståndpunkt i dess utlåtande 6/2014. Lagens väktare, andra övervakande myndigheter, domstolar och andra aktörer på området mänskliga rättigheter har en central roll i denna process.”

Riksdagsdebatt om årsrapporten 2014 från finska justitieombudsmannen, den 2 december 2015.

★ Nationella domstolar: Respekt för privatlivet och familjelivet (artikel 7), skydd av personuppgifter (artikel 8), rättigheternas och principernas räckvidd och tolkning (artikel 52)

År 2017 konstaterade Högsta förvaltningsdomstolen (mål 3872/2017) att bestämmelserna i passlagen om lagring av uppgifter om fingeravtryck i passregistret och de begränsningar som gäller för rätten till privatliv och skydd av personuppgifter är exakta och har definierats på ett tillräckligt ingående sätt. Målet gällde Finlands ambassad i Schweiz, som hade avslagit en passansökan eftersom sökanden inte hade gått med på att låta sina fingeravtryck lagras, varken i passets datachip eller i passregistret. Domstolen kontrollerade personuppgiftslagen (523/1999) mot EU-stadgan och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.

Finlands grundlag

Finlands grundlag

- ★ Grundlagen antogs den 11 juni 1999 och trädde i kraft den 1 mars 2000.

Grundläggande rättigheter i grundlagen

- ★ Katalogen över grundläggande rättigheter och friheter i grundlagen genomgick en total reform 1995 och införlivades i kapitel 2 i den nya grundlagen.
- ★ Grundlagen har 13 kapitel och 131 avsnitt. Kapitel 2 består av 18 avsnitt, som även inbegriper socioekonomiska rättigheter.

Hänvisningar till överstatlig och internationell lagstiftning

- ★ I Finlands grundlag hänvisas inte uttryckligen till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna eller Europeiska unionens primärrätt. Ett flertal hänvisningar görs dock till Finlands internationella människorättsliga åtaganden i allmänhet.

Stadgans mervärde

EU-stadgan är en rättsligt bindande handling. Den omfattar såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Den stöds dessutom av EU-lagstiftningen, som ofta har direkt effekt och i princip och till skillnad från folkrådet ska garanteras företräde framför den nationella lagstiftningen. Det kan dock i flera sammanhang vara omöjligt att åberopa stadgan – exempelvis om den aktuella bestämmelsen i stadgan inte är en rättighet utan en princip som inte har genomförts genom en lagstiftnings- eller verkställighetsakt, eller om den över huvud taget inte är tillämplig på grund av att det aktuella ärendet inte omfattas av EU-lagstiftningen. I varje fall bidrar stadgan till att tydliggöra rättigheterna. Den fastställer i detalj rättigheter och principer som ofta inte uttryckligen anges i andra internationella dokument om mänskliga rättigheter, exempelvis Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (se även figur 1). Till skillnad från Europarådets europeiska sociala stadga erbjuder inte EU-stadgan möjligheten att bara vara bunden av ett urval av bestämmelserna – alla bestämmelser i EU-stadgan är bindande för EU:s beståndsmedlemsländer.

Bredden på de rättigheter som uttryckligen omfattas av stadgan gör att den kan bidra till att tydliggöra rättigheterna på nationell nivå. De nationella domstolarna använder dessutom ofta stadgan för att tolka eller vidareutveckla den nationella lagstiftningen även utanför EU-lagstiftningens räckvidd.

- Ingen motsvarighet i konventionen
- Mer omfattande än konventionen
- Samma skydd som konventionen
- Specifik för EU-kontexten

Anm.: Figuren ovan grundas på förklaringarna avseende stadgan och en jämförelse av texterna i de två dokumenten i syfte att visa hur stadgan tydliggör rättigheterna (några av rättigheterna som inte uttryckligen finns med i Europakonventionen omfattas av rättspraxis, men är dock mindre uppenbara för en lekman).

Källa: FRA, 2018

Figur 1: Vilka rättigheter omfattas? En jämförelse mellan EU-stadgan och Europakonventionen

Stadgans artiklar och konventionens text – skillnader och likheter när det gäller vilka rättigheter som omfattas

Artiklarna 1-5 Värdighet

- 1 Människans värdighet
- 2 Liv
- 3 Personlig integritet
- 4 Tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling

Artiklarna 6-19 Friheter

- 6 Frihet och säkerhet
- 7 Privatliv och familjeliv
- 8 Personuppgifter
- 9 Äktenskap och familjebildning
- 10 Tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet
- 11 Yttrande- och informationsfrihet
- 12 Mötes- och föreningsfrihet
- 13 Konst och vetenskap
- 14 Utbildning
- 15 Yrkesval och rätt att arbeta
- 16 Näringsfrihet
- 17 Egendom
- 18 Asyl
- 19 Skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning

Artiklarna 20-26 Jämlikhet

- 20 Likhet inför lagen
- 21 Icke-diskriminering
- 22 Kulturell, religiös och språklig mångfald
- 23 Jämställdhet mellan kvinnor och män
- 24 Barnets rättigheter
- 25 Äldres rättigheter
- 26 Integrering av personer med funktionshinder

Artiklarna 27-38 Solidaritet

- 27 Arbetstagares rätt till information och samråd
- 28 Förhandlingsrätt och rätt till kollektiva åtgärder
- 29 Tillgång till arbetsförmedlingar
- 30 Uppsägning utan saklig grund
- 31 Rättvisa arbetsförhållanden
- 32 Förbud mot barnarbete, skydd i arbetslivet
- 33 Familjeliv och yrkesliv
- 34 Social trygghet och socialt stöd
- 35 Hälso- och sjukvård
- 36 Tillgång till tjänster av ekonomiskt intresse
- 37 Miljöskydd
- 38 Konsumentskydd

Artiklarna 39-46 Medborgarnas rättigheter

- 39 Rösträtt och valbarhet till Europaparlamentet
- 40 Rösträtt och valbarhet i kommunala val
- 41 God förvaltning
- 42 Tillgång till handlingar
- 43 Europeiska ombudsmannen
- 44 Rätt att göra framställningar (Europaparlamentet)
- 45 Rörelse- och uppehållsfrihet
- 46 Diplomatsiskt och konsulärt skydd

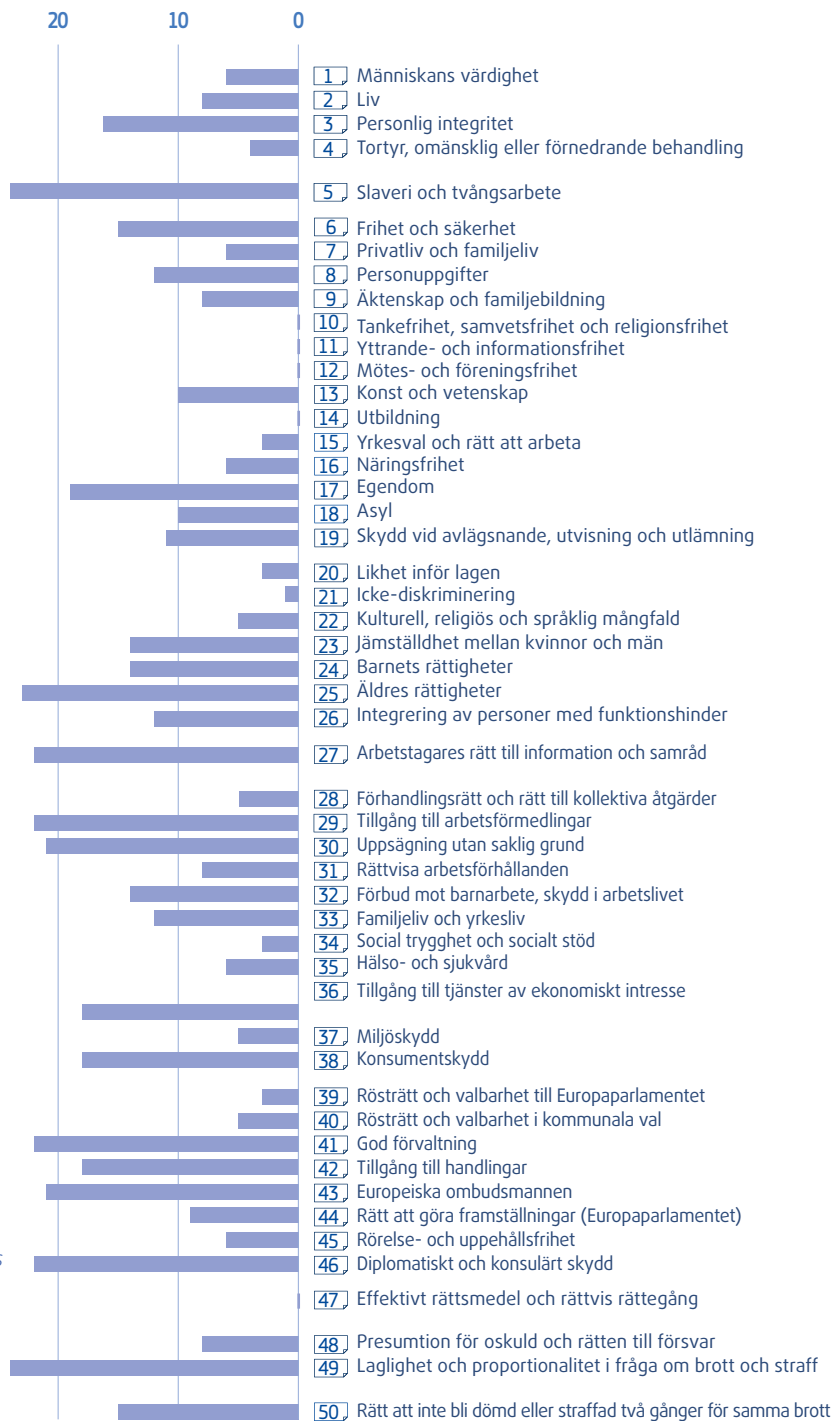
Artiklarna 47-50 Rättskipning

- 47 Effektivt rättsmedel och rättvis rättegång
- 48 Presumtion för oskuld och rätten till försvar
- 49 Laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff
- 50 Rätt att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott

När man jämför stadgan med medlemsstaternas författningar blir det uppenbart att stadgans text ofta är mer detaljerad i fråga om vissa rättigheter. I Finland tycks till exempel vissa av stadgans rättigheter inte återspeglas fullt ut i nationell konstitutionell rätt – som exempel kan nämnas förbudet mot slaveri och tvångsarbete (artikel 5), rätten att ingå äktenskap och rätten att bilda familj (artikel 9), förbudet mot barnarbete och skydd av ungdomar i arbetslivet (artikel 32), familjeliv och yrkesliv (artikel 33), tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (artikel 36),

konsumentskydd (artikel 38), presumtion för oskuld och rätten till försvar (artikel 48) och rätten att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott (artikel 50). Att vissa rättigheter saknas i ett konstitutionellt dokument innebär inte på något sätt att de inte skyddas av rättsordningen. Uttryckliga garantier i ett konstitutionellt dokument bidrar dock till att tydliggöra dessa rättigheter och därmed också till att göra dem mer tillgängliga. I detta avseende kan stadgan bidra till att stärka mindre kända rättigheter.

Figur 2: Bidrar stadgan till att göra rättigheterna tydligare? En jämförelse mellan EU-stadgan och nationella författningar
Antal EU-medlemsstater per artikel i stadgan som inte har motsvarande och uttryckliga bestämmelser i konstitutionella dokument

Anm.: Figuren ovan grundas på en jämförelse av stadgans text och medlemsstaternas (utom Förenade kungarikets) skrivna författningar, för att visa vilka rättigheter som stadgan med största sannolikhet bidrar till att förtydliga. EU-specifika rättigheter (de av stadgans bestämmelser som i figur 1 markerats i ljusgult) ansågs vara återspeglade i de nationella författningarna om man kunde identifiera en jämförbar bestämmelse (exempelvis en bestämmelse i författningen om en nationell ombudsman).

Källa: FRA, 2018

Artiklarna 1-5
Värdighet

Artiklarna 6-19
Friheter

Artiklarna 20-26
Jämlikhet

Artiklarna 27-38
Solidaritet

Artiklarna 39-46
Medborgarnas rättigheter

Artiklarna 47-50
Rättskipning

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – ett ungt instrument

- ★ Stadgan utarbetades av ett europeiskt konvent. Konventet bestod av 15 företrädare för EU:s då 15 medlemsländer, 46 parlamentsledamöter (16 ledamöter från Europaparlamentet och 30 nationella parlamentsledamöter) samt en företrädare för Europeiska kommissionen. Konventet samrådde också med det civila samhället.
- ★ Europaparlamentet, Europeiska kommissionen och Europeiska unionens råd proklamerade högtidligen stadgan i december 2000.
- ★ Stadgan blev rättsligt bindande i och med Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009. Den är alltså ett relativt nytt rättsligt instrument som i allt större utsträckning används på nationell nivå.

Mer information

- ★ **EU-stadgan**, tillgänglig via EUR-Lex.
- ★ **Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna**, uppdaterade av Europeiska konventets presidium.
- ★ **Charterpedia** – FRA:s onlineverktyg med en sammanställning av information kring stadgan, bland annat nationell rättspraxis.
- ★ **EU Charter app** – FRA:s app som ger tillgång till EU-stadgans rättigheter när som helst och var som helst, och även tillgång till nationell rättspraxis och rättspraxis från Europeiska unionens domstol med utgångspunkt i stadgan.
- ★ FRA (2018), *Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level*, Luxemburg, Publikationsbyrån.
- ★ FRA (2018), yttrande 4/2018, *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights*.
- ★ **Tematiska handböcker om europeisk rätt (FRA, Europarådet och Europadomstolen)**: icke-diskriminering (2018), asyl (2014), dataskydd (2018), barnets rättigheter (2015) och tillgång till rättslig prövning (2016).
- ★ FRA:s årliga rapport om de grundläggande rättigheterna (*Fundamental Rights Report*) innehåller ett **särskilt kapitel** om hur stadgan används på nationell nivå.
- ★ Europeiska kommissionens **årliga rapporter om tillämpningen av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna**.

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

 [facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

 twitter.com/EURightsAgency

 [linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

© FRA, 2019

Luxemburg: Europeiska unionen
Publikationsbyrån, 2019

Europeiska unionens
publikationsbyrå

Print ISBN 978-92-9474-682-5 doi:10.2811/59364 TK-03-18-088-SV-C
PDF ISBN 978-92-9474-681-8 doi:10.2811/610653 TK-03-18-088-SV-N